

**VZDELÁVACO-VEDOMOSTNÝ ONLINE
KVÍZ – kvíz o jazyku a Jazykovednom
ústave L. Štúra SAV, v. v. i., pri príležitosti
Týždňa vedy a techniky 2024**

✓ Čomu sa venujeme v Jazykovednom ústave L. Štúra Slovenskej akadémie vied, v. v. i.? *

Pomôcka: Video **Čo robíme v JÚLŠ?** – dostupné na:

<https://youtu.be/UEkI3VaLG3k>

- vymýšľame nové slová a pridávame ich do slovníkov, napríklad slová hovník či lezúň
- celé dni sa nudíme a polievame kvety v črepníkoch
- náhodne určujeme, ktoré slová sú spisovné a ktoré sa nám nepáčia
- skúmame jazyk, jeho spisovné a aj nespisovné útvary ✓
- v podstate ničomu dôležitému

Spätná väzba

Ak vás zaujíma, čomu sa venujeme a ako sme vznikali, prečítajte si článok Slavomíra Ondrejoviča a Kristíny Bobekovej s názvom Čo robíme v JÚLŠ, ktorý je dostupný na webovej adrese https://www.juls.savba.sk/co_robime.html.

A ak sa vám máli, odporúčame vám na prečítanie inšpiratívny rozhovor s Ľudovítom Novákom, ktorý stál pri zrode Slovenskej akadémie vied a umení a nášho pracoviska. Rozhovor je pre vás dostupný na webovej adrese <https://www.juls.savba.sk/novak.html>.

- ✓ **Písmeno x je pomerne jednoduché vysloviť, ťažšie je ho už napísať. Stojí pri ňom v niektorých slovách aj písmenko s? Alebo ho skôr napíšeme ako hláskovú skupinu ks, gs či kz? Označte spisovnú formu slova:**

*Pomôcka: **Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV** – dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/>*

exspirácia

ekspirácia

expirácia

egspirácia

ekzpirácia

Spätná väzba

Ak by ste nazreli do knihy Sibylly Mislovičovej s názvom Slovenčina na každý deň, dozvedeli by ste sa, že slovo exspirácia pochádza z latinčiny a má dva významy:

- 1. vydychovanie, výdych;*
- 2. lehota použiteľnosti, prípadne platnosti.*

V niektorých textoch sa však objavuje podoba expirácia, pravdepodobne pod vplyvom anglického pravopisu slova expiration, ktoré takisto pochádza z latinského predponového výrazu expirātiō – s predponou ex- a výrazom spirātiō → dýchanie. Slovenčina prebrala latinský termín v pôvodnej podobe oproti angličtine, ktorá ho používa s vynechaním písmena s. Tak ako slovo exspirácia sa v slovenčine píše s písmenom s aj súvisiace slová, napríklad expiračný či expirovať.

Ak máte radšej online prístup k informáciám, odporúčame vám navštíviť Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV na webovej adrese <https://slovník.juls.savba.sk/>. Na portáli nájdete súbor viacerých našich slovníkov a databáz online a viete si v ňom vyhľadať aj slovo exspirácia.

✓ **Kolko kníh obsahuje katolícky preklad Biblie?** *

Pomôcka: Špecializovaný korpus Slovenského národného korpusu **Korpus katolíckeho prekladu Biblie** – dostupné na: <https://korpus.sk/korpusy-a-databazy/korpusy-snk/specializovane-korpusy-snk/korpus-biblie-katolicky-preklad/>

- 4
- 13
- 66
- 73
- 102

Spätná väzba

Ak vás zaujíma spracovanie textov katolíckeho prekladu Biblie formou korpusovej jazykovedy v podobe tvorby elektronických databáz, neváhajte a navštívte stránku Slovenského národného korpusu na: <https://korpus.sk/>.

Slovenský národný korpus ponúka používateľom aj špecializovaný korpus s názvom Korpus katolíckeho prekladu Biblie, ktorý obsahuje všetkých 73 kníh Starého a Nového zákona.

Viac informácií o špecializovanom korpuse Biblie nájdete na webovej adrese <https://korpus.sk/korpusy-a-databazy/korpusy-snk/specializovane-korpusy-snk/korpus-biblie-katolicky-preklad/> a prístup ku všetkým korpusom získate po bezplatnej registrácii na webovej adrese <https://korpus.sk/hladat-v-korpuse/s-registraciou/>.

✓ **Z ktorého literárneho diela pochádza prvý výskyt slova hoax v textoch Slovenského národného korpusu?** *

*Pomôcka: Videonávod **Grafické zobrazenie slov v textoch podľa SNK** – dostupné na: <https://youtu.be/UHXVG2gCavo>*

- Karel Čapek – Vojna s mlokmi (1955) ✓
- V článku denníka SME – Havlov prejav, na ktorý sa nezabúda, je hoax (2017)
- Peter Petiar Lachký – Predtým, než prepošlete e-mail... (2005)
- Elena Akácsová – Veľký klamár internet: Týždeň v redakcii a v mojej koži (2002)
- Eva Poláková – Mediálne kompetencie. Úvod do problematiky mediálnych kompetencií (2007)

Spätná väzba

Neveríte nám? Presvedčte sa priamo v textoch Slovenského národného korpusu po bezplatnej registrácii na webovej adrese <https://korpus.sk/hladat-v-korpuse/s-registraciou/>.

Ukážka zo Slovenského národného korpusu: Karel Čapek – Vojna s mlokmi (1955)

*V tlači bola o tom dlhá debata, ktorú zakončil profesor J. W. Hopkins (Yale Un.) vyhlásením, že preskúmal predložené snímky a že ich pokladá za podvrhnuté (hoax) alebo trickfilm; že zobrazené zvieratá pripomínajú čiastočne Veľmloka krytožiabrového (*Cryptobranchus japonicus*, *Sieboldia maxima*, *Tritomegas Sieboldii* alebo *Megalobatrachus Sieboldii*), ale nepresne, neumelo a priamo diletantsky napodobeného.*

- ✓ Koľko spracovaných hesiel obsahuje Stručný etymologický slovník slovenčiny, ktorého autorom je Ľubor Králik? *

Pomôcka: anotácia **Stručného etymologického slovníka slovenčiny** – dostupné

na: https://www.juls.savba.sk/pub_strucny_etymologicky_slovník.html

- 500
- 800
- 1 500
- 6 000
- viac ako 10 000

Spätná väzba

Vedeli ste, že v roku 2016 získal Ľubor Králik za svoje dielo *Stručný etymologický slovník slovenčiny* Cenu Nadácie Tatra banky za umenie v kategórii literatúra?

Ak chcete nazrieť nielen do kuchyne vzniku *Stručného etymologického slovníka slovenčiny*, dávame vám do pozornosti inšpiratívny rozhovor s autorom slovníka, Ľuborom Králikom, ktorý nájdete na webovej adrese <https://www.juls.savba.sk/kralik.html>.

✓ **Nájdeme v katolíckom preklade Biblie zmienku o jednorožcovi? ***

- áno – v skutočnosti je to zaujímavý preklad v prirovnaní o krásne rohov ✓
- nie – miesto jednorožca sa zmieňuje nosorožec
- áno – ale ide o katolícky preklad Biblie v perzskom jazyku
- nie – pretože jednorožce sa nedostali na Noemovu archu
- áno aj nie – v katolíckom preklade sa nachádza zmienka o jednorožcovi, často prepisovanom ako jednorožcovi

Spätná väzba

Katolícky preklad Biblie: Jeho krása nech je ako prvorodeného býka a jeho rohy ako rohy jednorožca; nech nimi ubíja všetky národy až na kraj sveta napospol! To sú myriády Efraimove a tisíce Manassesove.

Ale v iných prekladoch v tom istom verši ho už nenájdeme, s výnimkou u Roháčka (preklad používaný u evanjelikov), kde sa takisto spomína jednorožec.

Roháčkov preklad Biblie: Ako prvorodené jeho vola, takú bude mať nádheru, a jeho rohy budú jako rohy jednorožca; nimi bude drgať národy napospol, až do končín zeme. A to budú myriády Efraima, a budú to tisíce Manassesova.

Ekumenická Biblia: Je nádherný ako prvorodený býk, rohy má ako divý byvol, ktorými kole všetky národy až do končín zeme. Také nech sú desaťtisíce Efrajima, také nech sú tisíce Menaššeho!

Jeruzalemská Biblia: Majestátny je ako prvorodený býk. Jeho rohy sú rohy byvola, nimi bije národy až po kraj zeme. Také sú desaťtisíce Efraimove, také sú tisíce Manassesove.

Ak nám stále neveríte, presvedčte sa o tom sami v textoch katolíckeho prekladu Biblie v podobe špecializovaného korpusu s názvom Korpus katolíckeho prekladu Biblie. Viac informácií o špecializovanom korpuse Biblie nájdete na webovej adrese <https://korpus.sk/korpusy-a-databazy/korpusy-snk/specializovane-korpusy-snk/korpus-biblie-katolicky-preklad/> a prístup ku všetkým korpusom získate po bezplatnej registrácii na webovej adrese <https://korpus.sk/hladat-v-korpuse/s-registraciou/>.

- ✓ Aké prídavné meno sa podľa textov v Slovenskom národnom korpusse najčastejšie spája s prirovnaním "...ako stará baba"?

*

Pomôcka: Videonávod **Vyhľadávanie slov dopĺňajúcich prirovnanie "...ako stará baba" v SNK** – dostupné na: <https://youtu.be/4076aLMjPaI>

umrnčaný

ušomraný

zvedavý

tvrdohlavý

nenasýtny

Spätná väzba

Prirovnanie: výrazový prostriedok porovnávajúci niečo na základe zhodných vlastností.

Definície slova prirovnanie a jeho skloňovanie môžete nájsť vo viacerých slovníkoch na Slovníkovom portáli Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, ktorý je dostupný online na webovej adrese <https://slovník.juls.savba.sk/>.

✓ **Viete, čo znamená nárečové slovo obkeltovať sa?**

Pomôcka: **Slovník slovenských nářečí L – P** – dostupné na:

<https://slovník.juls.savba.sk/>

- finančne sa vyčerpať ("ľuďe se opakeltuju") ✓
- obchádzať dopravným prostriedkom ("je tam mokro, mosí sa opakeltuvať")
- krádežou obrať o majetok ("chtože vás to ftedi opakeloval")
- rýchlo chodiť, náhliť sa – ("suseda rýchlo chodí, vrvia jej, že opakeltuje")
- dopúšťať sa krádeže – ("na jarmokoch aj opakelovali")

Spätná väzba

Ak nemáte v knižnici ani jeden z výtlačkov Slovníka slovenských nářečí, nebuďte smutní a navštívte náš online Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV na webovej adrese <https://slovník.juls.savba.sk/>.

Na portáli nájdete súbor viacerých našich slovníkov a databáz online a viete si v ňom vyhľadať aj slovo obkeltovať sa.

✓ V akom type textov podľa zdrojov Slovenského národného korpusu sa najčastejšie vyskytuje slovo mobil? *

Pomôcka: Videonávod **Grafické zobrazenie výskytu slov na časovej osi v nástroji Developer** – dostupné na: <https://youtu.be/CM073BYN6qI>

- v beletrii ✓
- v publicistických textoch
- v odborných textoch
- v textoch z oblasti informatiky
- v textoch z oblasti fyziky

Spätaná väzba

Mobil: menší prenosný telefón, mobilný telefón, ale aj plastika, ktorej pohyblivo spojené tvary sú uvádzané do pohybu vetrom, motorom a pod.

Definície slova mobil a jeho skloňovanie môžete nájsť vo viacerých slovníkoch na Slovníkovom portáli Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, ktorý je dostupný online na webovej adrese <https://slovník.juls.savba.sk/>.

- ✓ **Lema, tag, bogocong, token... Také zvláštne slová a predsa jazykovedcom blízke. Skúste uhádnuť, do ktorej jazykovednej disciplíny patria.** *

*Pomôcka: Terminologická zbierka **Korpusová lingvistika** – dostupné na: https://terminologickyportal.sk/wiki/Kategória:Korpusová_lingvistika*

- do etnolingvistiky
- do korpusovej lingvistiky ✓
- do neurolingvistiky
- do politickej lingvistiky
- do sociolingvistiky

Spätná väzba

Ak si chcete rozšíriť obzory korpusovej lingvistiky, máme pre vás niekoľko odporúčaní:

- 1. podrobne preskúmajte webovú stránku Slovenského národného korpusu, dostupné na: <https://korpus.sk/>;*
- 2. nechajte sa zlákať textovými databázami Slovenského národného korpusu, dostupné na: <https://korpus.sk/korpusy-a-databazy/korpusy-snk/>;*
- 3. objavujte krásy korpusovej lingvistiky pomocou videonávodov z dielne Slovenského národného korpusu, dostupné na: <https://korpus.sk/hladat-v-korpuse/videonavody/>;*
- 4. inšpirujte sa podnetným čítaním o najnovších výskumoch na poli korpusovej lingvistiky, dostupné na: <https://korpus.sk/publikacie/bibliografia/>;*
- 5. a v neposlednom rade si obohaťte svoju slovnú zásobu o nové pojmy z oblasti korpusovej lingvistiky, dostupné na: https://terminologickyportal.sk/wiki/Kategória:Korpusová_lingvistika.*

✓ Aké slovné označenie pre fóbiu sa v textoch Slovenského národného korpusu objavuje najčastejšie? *

Pomôcka: Videonávod **Vyhľadávanie najčastejších slov pomenúvajúcich fóbie v SNK** – dostupné na: https://youtu.be/4IAh3BGo_jY

klaustrofóbia

akribofóbia

hydrofóbia

xenofóbia ✓

antropofóbia

Spätná väzba

Klaustrofóbia: chorobný strach z uzavretého priestoru, bez možnosti úniku.

Akribofóbia: chorobný strach pisateľa, že napísal niečo nesprávne, nevhodne.

Hydrofóbia: chorobný strach zo všetkého, čo súvisí s vodou, napríklad kúpanie, člnkovanie, zvuk tečúcej vody.

Xenofóbia: (chorobný) strach zo všetkého neznámeho, cudzieho.

Antropofóbia: chorobný strach z ľudí.

Definície rôznych fóbií môžete nájsť na Slovníkovom portáli Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, ktorý je dostupný online na webovej adrese <https://slovník.juls.savba.sk/>.

✓ **Kto bol hlavným redaktorom prvého výkladového slovníka slovenského jazyka, ktorého názov znie Slovník slovenského jazyka?** *

Pomôcka: Video **Realizácia prvého výkladového slovníka slovenčiny (udička)**
– dostupné na: <https://youtu.be/9kRfE6MdJuU>

Ľudovít Štúr

Anton Bernolák

Štefan Peciar ✓

Anton Habovštiak

Samuel Czambel

Spätná väzba

Ak vás zaujíma, akými úskaliai bol sprevádzaný vznik prvého kompletného výkladového slovníka spisovnej slovenčiny, prečítajte si zaujímavý príspevok poprednej jazykovedkyne Márie Pisárčikovej, ktorá zasvätila svoje vedecké bádanie tajom lexikológie, lexikografie a praktickým otázkam jazykovej kultúry.

Mária Pisárčiková vo svojom príspevku s názvom Realizácia prvého výkladového slovníka slovenčiny ponúka komplexný pohľad na vznik Slovníka slovenského jazyka a všetkých jeho zväzkov i dodatkov. Viac sa dočítate na webovej adrese <https://www.juls.savba.sk/peciar.html>.

- ✓ Aké podstatné meno sa najčastejšie spája s prirorvaním "horúci ako..." v textoch Slovenského národného korpusu? *

Pomôcka: Videonávod **Vyhľadávanie slov dopĺňajúcich prirorvanie "horúci ako..." v SNK** – dostupné na: <https://youtu.be/pyB-mKiDfTU>

- peklo
- pec
- povrch
- slnko
- oheň

Spätaná väzba

Prirorvanie: výrazový prostriedok porovnávajúci niečo na základe zhodných vlastností.

Definície slova prirorvanie a jeho skloňovanie môžete nájsť vo viacerých slovníkoch na Slovníkovom portáli Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, ktorý je dostupný online na webovej adrese <https://slovník.juls.savba.sk/>.

✓ **Viete, ktoré z uvedených možností označujú netopiera v slovenských nárečiach?** *

*Pomôcka: Video **Gacek, trúlúlek, hadopier či netopier? Netopier v slovenských nárečiach** – dostupné na: <https://youtu.be/A4fhjsxLWvE>*

- mištopier, hädzok, špirhanec ✓
- cirigat, hadík, ľetajúci patkáň
- ňetopér, ľetajúci ňetvor, visiačik
- peprmižo, patkáň, ňeohda
- trúlelek, hadík, ľetajúca miš

Spätná väzba

*Pomenovania netopiera v slovenských nárečiach môžete nájsť aj v príspevku Antona Habovštiaka s názvom **Názvy netopiera v slovanských jazykoch**, ktorý je dostupný online na webovej adrese <https://www.juls.savba.sk/netopier.html>.*

- ✓ **Od roku 2022 nesie naše pracovisko názov Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied, v. v. i. Viete, ktorý z nasledujúcich názvov nikdy nenieslo?** *

*Pomôcka: Stránka **Z Lange gasse 4 na Panskú 26** – dostupné na:*

<https://www.juls.savba.sk/historia.html>

- 1923 – Ústav národného slovenského jazyka a literatúry Slovenskej akadémie vied a umení ✓
- 1943 – Jazykovedný ústav Slovenskej akadémie vied a umení
- 1952 – Ústav slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied a umení
- 1953 – Ústav slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied
- 1967 – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied

Spätná väzba

Čo si predstavíte pod výrokom Z Lange gasse 4 na Panskú 26? Premiestňovanie pracoviska z bodu A do bodu B? Zmenu názvu ulice? Ale čo potom s tou zmenou popisného či orientačného čísla?

Ak sme vás dostatočne zaujali, neváhajte a navštívte stránku Z Lange gasse 4 na Panskú 26, na ktorej získate všetky odpovede a omnoho viac. Ak sa vám nechce čítať, máte na stránke k dispozícii aj video, pri ktorom vám rýchlejšie ubehne čas.

Síce krátky, ale o to zaujímavejší príspevok Kristíny Bobekovej spolu s netradične spracovaným videom Michaely Majerčíkovej sú dostupné na webovej adrese <https://www.juls.savba.sk/historia.html>.

- ✓ **S rôznymi mýtmi sa stretávame takmer každý deň. Uhádnite, ktorý výrok o slovenčine je pravdivý.** *

*Pomôcka: Stránka **Jazykové mýty o slovenčine** – dostupné na:*

<https://www.juls.savba.sk/myty.html>

- slovenčina je najťažší jazyk na celom svete
- ypsilon zaviedol Ľudovít Štúr
- jazykovedci vymýšľajú každý rok až 1 000 nových slov
- slovenčina sa vydělila z praslovančiny spolu s ostatnými slovanskými jazykmi v 10. až 12. storočí ✓
- slovenčina má hlásky, ktoré nemá iný jazyk sveta

Spätná väzba

Ak vás zaujímajú mýty o slovenskom jazyku, máme pre vás niekoľko podnetných odporúčaní:

1. navštívte webovú stránku **Jazykové mýty o slovenčine**, dostupné na:

<https://www.juls.savba.sk/myty.html>, kde sa dozviete o najväčších, najklamlivejších a najpochabejších mýtoch o slovenčine;

2. pozrite si video **Jazykové mýty o slovenčine**, ktoré je dostupné na: <https://youtu.be/hA-el9mDebA>;

3. nazrite do archívu relácie **VAT – veda a technika**, dostupné v archíve na:

<https://www.rtv.s.sk/televizia/archiv/14067/462691#450>, v ktorej si môžete pozrieť či vypočuť rozhovory priamo s nami na tému jazykových mýtov.

- ✓ Určíte ste už počuli o historických meracích jednotkách. Taký viedenský lakeť predstavuje dĺžkovú mieru 68,8 centimetrov, mestský lakeť 118,4 centimetrov a veľký lakeť až 226,4 centimetrov... Ale akú dĺžkovú mieru dosahuje strelenie z pušky? *

Pomôcka: Terminologická zbierka **Historické meracie jednotky** – dostupné na:

https://terminologickyportal.sk/wiki/Kategória:Historické_meracie_jednotky

- 44 metrov
- 226 centimetrov
- 100 až 300 metrov
- 24 kilometrov
- 1 míľu

Spätná väzba

Historické meracie jednotky v sebe ukrývajú krásu nielen mier, ale aj váh a platidiel. Už ste sa určite stretli s pojмами ako denár či groš, ale čo také kráľovské poplužie, siaha, žajdlík či nebodaj romplík?

Ak vás zaujíma jazyk v podobe historických meracích jednotiek, dávame vám do pozornosti Slovenskú terminologickú databázu, ktorá je súčasťou Terminologického portálu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV a ktorý je dostupný na webovej adrese <https://terminologickyportal.sk/>.

Čaro historických meracích jednotiek môžete objavovať na webovej adrese https://terminologickyportal.sk/wiki/Kategória:Historické_meracie_jednotky.

✓ **Napíšte meno proroka Starého zákona, ktorého meno označuje aj zviera. ***

Daniel

Spätná väzba

Vedeli ste, že nie je Daniel ako daniel? Slovo daniel označuje v slovenskom jazyku krstné meno (Daniel) a zároveň môže označovať aj prežúvavca s lopatovitými parohmi, ktorý patrí k takzvanej vysokej zveri.

Ak vás zaujíma, ako označiť samičku od daniela, pomôžte si Slovníkovým portálom Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, ktorý je dostupný online na webovej adrese <https://slovník.juls.savba.sk/>.

- ✓ **Point d'Espagne, points rentrés, point tendu... Cudzo znejúce slová, ktoré označujú druhy čipky či výšivky, alebo aj spôsob tieňovania tkanín. Vedeli ste, že tieto výrazy súvisia s liturgickými textíliami?** *

Pomôcka: Terminologická zbierka **Liturgické textílie** – dostupné na: https://terminologickyportal.sk/wiki/Kategória:Liturgické_textílie

- áno – ale týmito pojmami sa označujú úkony pri ochutnávani omšového vína počas liturgie
- nie – ide o známy mýtus, pretože point d'Espagne označuje pomyselný most medzi božským a svetským svetom
- áno – pojmy síce súvisia s liturgickými textíliami, ale označujú časti liturgického odevu používaného výlučne pri sviatosti prvého svätého prijímania
- nie – pojmy síce znejú ako španielska čipka, ale ide o označenie obrazov v byzantských cirkvách
- áno – tieto pojmy možno nájsť v terminologickej zbierke Liturgické textílie a sú aj správne interpretované ✓

Spätná väzba

Ak sa chcete hlbšie ponoriť do terminológie liturgických textílií, dávame vám do pozornosti Slovenskú terminologickú databázu, ktorá je súčasťou Terminologického portálu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV a ktorý je dostupný na webovej adrese <https://terminologickyportal.sk/>.

Rozmanitosť pojmov z oblasti liturgických textílií môžete skúmať na webovej adrese https://terminologickyportal.sk/wiki/Kategória:Liturgické_textílie.

✓ V ktorom roku vzniklo naše pracovisko pod názvom Jazykovedný ústav Slovenskej akadémie vied a umení? *

1943

Spätná väzba

Ak vás zaujíma či už história budovy nášho pracoviska, alebo aj stav výskumu jazyka pred naším vznikom, navštívte stránku Z Lange gasse 4 na Panskú 26, ktorá je dostupná na webovej adrese <https://www.juls.savba.sk/historia.html>.

A ak sa vám máli historických faktov, prečítajte rozhovor s významným jazykovedcom Ľudovítom Novákom, ktorý stál pri zrode Slovenskej akadémie vied, na webovej adrese <https://www.juls.savba.sk/novak.html>.

BONUSOVÁ OTÁZKA: Ako by ste nazvali spoločenskú stolovú (vedomostno-zábavnú) hru o jazyku a slovenčine? *

Tešíme sa z vašich odpovedí!
